

meg újra – egy-egy tiszta pillanatunk. Amikor a szellem egy szóvillanással, egy drámai mozdulattal megsemmisíti örök ellen-felét, az ostobaságot, a hamis tudatot, mielőtt maga is kihunyna, beledőlne a megsemmisülésbe. Eleste hősi halál, sírverse az *ellentmondás* műemléke.

Hinnünk kell, hogy maradandóbb a napi politikánál. Ennek reményében idézem és ajánlom az olvasó figyelmébe, amit Kerényi Károly jó hatvan éve írt Catullus két sorát, az ODI ET AMÓ-t méltatva: „*A vándor kérdőn néz fel az emlékműre, amely ezt az ellentmondást úgy kiáltja belé a világba, mint a méthymnai Timonoé sírköve azt, hogy egy fiatal lény meghalt. Megmagyarázni nem lehet, csupán részletezni: így van, nem teszem – történik velem. S hogy ez történik és történhetik: örök. Legfeljebb az, akivel történik, meghal belé. De a beléhalás ugyanilyen örök. Ami tisztára időből van – életidőből –, időtlen is. S ami időtlen, azt az epigramma nyugodtan örökítheti: ez a neki való forma.*”

Petri György–Várady Szabolcs

LEVELEK NYUGAT-BERLIN ÉS BUDAPEST KÖZÖTT

Milyen szerencse, hogy Petri ki akarta próbálni vadonatúj fényképezőgépét, amikor 1985 augusztusában közös barátaink nagylelkű ajánlatát elfogadva kiköltöztünk egy szűk hétre az üresen álló csobánkai kertes házukba, hármasban Fodor Gézával! Ő még gyerekkorukból volt jó barátja Gyurinak, nekem pedig mindketten 1966 óta, amikor egy este, ugyancsak augusztusban, megjelentek nálam egy üveg vörösborral, huszonhárom éves egyetemisták, akárcsak én, hogy a verseimet kiértékeljék, és aztán hajnalig tárgyaltuk a költészet jelenkori lehetőségeit és más alapvető dolgokat.

A következő csaknem húsz év alatt aztán sok minden összekötött minket, de sok minden el is romlott köztünk és körülöttünk. Kellott hozzá nyilván az az augusztusi kert is a zavartalan verőfényével, a délutáni árnyékával, langyos-puha estével, éjszakáival, hogy annyira bele tudjunk feledkezni a közösen föllelt régi idő-

be és egymás jóleső jelenlétébe – éjfél után még sokáig nem akaródzott bemenni a házba lefeküdni. Az ilyesmi természetesen nem tartósítható a gyakorlatban. De valahol vigasztalóan megmarad. És ha nem sikerül belülről felidézni, akkor előveszem a fényképeket.

Hogy nem voltam egyedül az eufóriával, az kiderül Petri első nyugat-berlini leveléből is. Ha jól sejtem, e levélzés kezdeti lendülete jórészt éppen ebből táplálkozott. A verseinket mindig is megmutattuk egymásnak, de a részéről költőileg is igen termékeny csobánkai szép napok hozták vissza igazán azt az intenzív közös műhelymunkát, ami első kötete keletkezésének idejét idézte. Amikor aztán a következő tavasszal kikerült egy évre ösztöndíjjal Nyugat-Berlinbe, épp fordítva, a távolság teremtette meg azt az igényt és lehetőséget, amit előtte a világtól elvult együttlét.

Az önéletrajz, amit Nyugat-Berlinben

megírni tervezett, hamvába holt, a levelekhez mellékelte versek azonban egyre-másra jelezték, hogy minden időnkénti depresszió ellenére folytatódik a Csobánkán az I AM HERE. YOU ARE THERE-rel elkezdett és később VALAHOL MEGVAN címmel ciklusba foglalt versek sorozata, az első levélhez mellékelte BOSSZÚ-tól és ROLF BOSSERT HALÁLÁRÁ-tól a PAPÍR, PAPÍR, ZIZEGÉS-ig, az „*emelkedés – távolodóban*», ahogy Fodor Géza jellemezte költészetének ezt az ÖRÖKHÉTFŐ utáni enyhültebb, melegebb tónusú szakaszát. Ekkoriban készült nem egy versfordítása is az Európa Könyvkiadó számára; az NDK renitens költőjétől, Volker Brauntól – valamivel korábban – egy egész (kis) kötet, amely sok kényszerű huzavona után jelenhetett csak meg – Székely Magda volt a szerkesztője, Osztovit Levente pedig akkor a kiadó angolszász csoportjának vezetője. A későbbi levelekben emlegetett Priapus-antológiából végül is nem lett semmi (Zsolt Angéla szerkesztette volna, aki a kiadó görög és latin kiadványait gondozta), ahogy az én nyugat-berlini látogatásomból sem. Kántor Péter antológiája (ÚJ KABÁT, UTOLSÓ ESÉLY. KORTÁRS BRIT KÖLTŐK) 1993-ban jelent meg,

Petri hét verset fordított bele. Az ő német nyelvű kötetét, amelynek a fogadtatása felől első levelemben érdeklődöm, ZUR HOFFNUNG VERKOMMEN címmel még 1985-ben adta ki a Suhrkamp. Más megjegyzetelivaló alig is van. Az április 7-i levél Stendhal-utalásához: a betűk szára fekete, a talpuk vörös. A XI. 27-i levélben említett „négyünk” két másika: Tandori Dezső és Pintér Lajos. Harsányi Éva, Petri György második felesége egy darabig kollegánóm volt az Európa Könyvkiadónál.

A levelek persze – vagy harminc, sűrűn telegépet oldal – nemcsak versekről szólnak, és nem is minden tartozik bennük a nyilvánosságra. A kihagyásokat mindegyiket jeleztem. Elhagytam a mellékelte verseket is, hiszen ezek mind megjelentek kötetben. A szövegből meg az aláírásból kiderül, hogy melyik levelet melyikünk írta, külön tehát nem jelölöm. Elég az elválasztó csillag egy-egy levél közt, a lényeg, úgy gondolom, a szakadozottan is folyamatos beszélgetés – amely a vége felé egyoldalúvá válik ugyan. Hogy végleg azzá vált, azt tulajdonképpen csak most fogtam fel.

V. Sz.

Berlin, 12. 03. 86.

Jó Szabolcsom,

ha most közelebb volnánk egymáshoz (mondjuk inkább te itt, mint én ott), akkor rád csörögnék, hogy gyere föl hozzám, vagy inkább javasolnék egy kellemes *Kneipét*, ahol némi jégbe hűtött orosz vodka vagy egy *mélange* mellett megmutatnám nemrégiben írt két versemet, hogy mit szólnak hozzájuk, esetleg még Gézát is kipiszkálnánk otthonüléséből (mert az is biztos, hogy őt itt is legföljebb az Oper vagy a Philharmonie tudná mozgásra bírni). Nagyon hiányzik az értő olvasó. Sőt, eleddig más semmi nem hiányzik Magyarországból. Mondhatnám, kizárólag a csobánkai szép napokra gondolok vissza erős hiányérzettel. Egyáltalán, három olvasóm van itt összesen, már *magyar* olvasóm, Maya, egy Bak Anna nevű igen kedves és okos asszony, művészettörténész és fordító, meg a saját fordítóm, Paetzke. Tőlük kapok visszajelzést és rezonanciát, ami nagyon-nagyon fontos, de mégis hiányzik a te versszakértelmed és Géza általános elkövető minőségérzéke. Mindenesetre küldöm a két verset, és várom bírálatodat. (A Rolf Bossert-vershez annyi történelmi adalék, hogy ő egy erdélyi szász költő volt, aki a múlt év karácsonyán települt ki Németországba, Frankfurtban élt egy menekültt-

honban, és ez év február derekán, közelebről ismeretlen okokból, kiugrott az ablakon. 33 éves volt.)

Az első itteni hónapom nem volt könnyű. A különböző ügyintézésektől és egy-két látogatástól eltekintve teljesen egyedül voltam a számomra irdatlanul nagy (130 négyzetméteres), teljesen belakatlan lakásban, még a könyveim, irományaim sem voltak velem, azokat később hozta utánam valaki autóval. Ráadásul kegyetlen hideg volt – mínusz tíz-tizenöt fok – és többnyire jeges északi szél, tehát többnyire mozikban, kocsmákban, éttermekben, múzeumokban töltöttem az időt, és nagy akaraterővel tettem félórás sétákat, hogy valamit azért magamba szedjek a városból. Azt mindenesetre leszűrtem, hogy a huzamos egyedüllétet, sőt, legyünk pontosak: Maya-nélkül-létet nagyon rosszul tűröm: sokkal többet ittam, utáltam enni, mindenféle vegetatív panaszaim voltak, depresszió gyötört stb. Pedig a dolgaim teljesen simán folytak, mindent el tudtam intézni, amit kellett, a városban első naptól kitűnően tájékozódtam, és a nyelvvél sem voltak a vártnál nagyobb nehézségeim. Amióta Maya megérkezett, teljesen felöltött és kiegyensúlyozott vagyok, makkegészséges, és kitűnő munkakedvnek örvendek. Sajnos Maya nincs igazán jól. Egyrészt iszonyúan agyonhajszolta magát az utolsó pesti hónapban a lakástatarozás körüli hercehurcákkal, másrészt még nem volt teljesen kikezelve, amikor kijött. De most a házi orvosunk utánunk küldi a leleteket, és itt megkapja a szükséges kezeléseket. (Biztosításunk van, de valószínűleg enélkül is el leszünk látva orvossal az itteni magyar maffia révén, ami nagyon segítőkész és jóra való emberekből áll.) Maya kiutazása különben nem szűkölködött idegeskednivalókban. A repülőgépet még a Ferihegyen műszaki okokból visszairányították a felszállópályáról, ezért másfél órás késéssel indult, aztán a schönefeldi passkontrollnál meg a tranzitbusznál kellett egy csomót totozást. Én négy és fél órán át rágtam a körmömet a tranzitbusz-pályaudvaron, mire kedvenc témám megérkezett. A schönefeldi repteret órákig tartott telefonon elérni, mert állandóan foglalt volt. Este nyolcra legalább annyit tudtam, hogy a gép baj nélkül landolt. Akkor már csak este tízig kellett cidrizni részben a hidegtől, részben az idegességtől. De most már nagyjából rendben vagyunk.

Már látogatóim is voltak és lesznek: néhány napig itt lakott Eörsi, most Amerikában van, Madisonban, valami Lukács-konferencián prelegál. Különben nagyon kelles és szórakoztató lakótárs. Holnapután jön Paetzke pár napra, mert most lesz a német írószövetség kongresszusa, ahol nekem is fel kell lépnem – felolvasom a Bossert-verset (már németre van fordítva), meg részt veszek valami Közép-Kelet-Európáról szóló magvas tanácskozásban ugyanott. Egy színpadon kell ülnöm különböző kiválóságok társaságában, Maya meg a nézőtérrel gyönyörködhet bennem és förtelmes német kiejtésemben. Már előre el vagyok bűvölve a közszereplés örömeitől. Áprilisban meg Radnóti Sándor lesz néhány napra a vendégünk. Ha netán kedved tartaná valamikor nyáron... vetett ággal és válogatott étkefogásokkal, whiskyvel és chiantival várnálak. Úgyhogy fontold meg. Vagy inkább ne sokat fontolgasd, hanem gyere. Maga a város – nagyon jó. Nagyon jó itt *élni*. Nincs benne semmi különös, turistáknak nem való. Építészeti értékei harmadrangúak. Ami kevés történetileg számottevő a háború és a bosszúbombázások hagyta, az mind a keleti szektorban van, itt néhány múrom, eklektikus, szecessziós épület van, meg sok szolid, igényes, de nem éppen lenyűgöző modern épület, de minden jól működik, kényelmes és kulturált – a múzeumoktól az utcai falatozókon át a nyilvános vécékig. Nagyon jó a tömegközlekedés, és élvezet vásárolni – egy közönséges szupermarketben is. Igaz, így könnyű, hogy csak a háztömbünk közvetlen környezetében van három szupermarket, két pékség, nagy hentesüzlet,

zöltségbolt meg még minden, ami kell. Ugyanakkor élénk és mozgalmas is a város, nem az a hektikus és lenyűgöző – sokaknak félelmes pezsgés, mint New Yorkban, de... de legalább hagyja dolgozni az embert ez a város, ha viszont kalandozni akarsz, arra is van minden, nem gond éjjel kettőkor moziba menni, viszonylag olcsón megvacsorázni vagy éppen beugrani valahová egy pohár italra. Szóval, lehet itt élni. Nem csatlakoztam első, három év előtti intuíciómban, amikor az első napon úgy éreztem, hogy ez a nekem élni való város. Nyáron különösen szép lesz, mert irtatlan nagy zöld területek vannak, az utcákat nagyon gyakran (így a mi utcánkat is) hosszú, keskeny park osztja két közlekedési sávra, azonkívül mindenütt víz és víz: a két Spree (mármint az északi és a déli ág), a kettőt összekötő Landwehrkanal és egy csomó tó meg folyódelta-szerűség Margitszigetnyi kis szigetekkel. Ahogy vénülök, egyre jobban méltányolom az efféle zöldségeket meg kékségeket.

Viszonylag szorgosan gyakorlom a németet, Forgách Andrissal németül levelezgetek, kértek egy cikket egy itteni kis ideológiai folyóirattól, azt is németül nyersfogalmazom (persze a végső szöveget azért fordítóra bízom még), és igyekszem nagy önfelegeléssel tévézni is. Itt sokkal jobb a tévé, mint Pesten, de szerelemre éppenséggel itt sem tudtam lobbanni iránta. Na meg persze csak német újságot olvasok, és magyar könyvet egyelőre ritkán veszek a kezembe. Most már szorongás nélkül tudok telefonálni is (az sokkal nehezebb, mit a személyes beszélgetés).

A prózáíráshoz most fogok majd hozzá, hogy körülményeim nagyjából letüledtek, kialakultak a rutinok (bevásárlóhelyek, újságosstand, kocsmá, sétaútirányok stb.) – ezek fontosak a próza szükségelte egyenletességhez. Most már csak némi prózáírói tehetség kéne, talán a szorgalom meghozza azt is, ha hihetünk Goethének – márpedig kinek higgyünk, ha neki se.

Német barátaim még nemigen vannak, bár elég sok emberrel ismerkedtem össze, talán az egyetlen Marianne Frisch (Max F. exfelesége), akivel valamelyest személyesnek mondható nexusom alakult ki. Kedves, intelligens, kissé nyafka hölgy, nagyjából a mi évjáratunk, és amolyan társasági lady, akiből annyi hasznom lesz, hogy várhatóan ő fog összeismertetni az itteni értelmesebb emberekkel. Részt veszegetek egy Ostinfo című folyóirat szerkesztőségi életében is, kedves baloldali gyerekek, nekem egy kicsit túl hamvasak és túl fiatalok. Most keresem a nexust Kursbuchékkal (ez az Enzensberger lapja, ott állítólag vannak okos népek, mindenesetre legalább nem fiatalok. Állandó szórakozásom a szemüveg megszokása: hol a szemüveget keresem, hol a tokot, lemegyek egy presszóba a napi sajtót elolvasni, ott derül ki, hogy az okulárét otthon hagytam, vagy: félórája olvasok, és nem értem, miért fáj a szemem – nincs rajtam a szemüveg. Az utcán minden olyan homályos – szemüvegestül bolyongok már egy félórája stb. Hát ezek vannak. Mellékelem a verseket és két levapot, egyet Leventének, egyet Székely Magdinak. Kérlek, tudasd a titkársággal is az itteni címemet, ha benn jársz a kiadóban. [...] És ha írtál valamit, küldjed. Gézának külön levél megy hamarost.

Leb' wohl
Gyuri

P. S. 427–410-en hívd Anna lányomat a csobánkai fényképekért, szerintem már készek.

Gy.

Bp., 86. márc. 20.

*Herr Dichter! Mégis mi a lóphas?
Episztolát ígéretünk,
aztán a semmi? Nem való az!
Kegyed nekem ne írma pünkt?*

*Vagy írni végleg elfelejtett?
Netán kezébe állt a görcs?
Ah, ah, ilyet minő delej tett?
s ki hallott? Wer hat das gehört? S*

*mi rá az ír? Hogy írni bírma?
Nem véli, bizom, hogy a snapsz?
De mért strapálom én, de mír, na,
magam? Verset? Hát ezt ni! kapsz.*

Ez lett volna tervezett levelemnek, hogy úgy mondjam, az előhangja. De mit tesz isten, ill. a posta – mielőtt a prózai részébe belefoghattam volna, befutott a reklamált episztola. Épp jókor, mert ihletemből amúgy sem futotta volna többre, ez meg most már hadd fusson. Jobbakat, vagyis igazi verset egyebet se írtam; efféle marhaságot még egyet-kettőt, pl.:

A HÁZIPATIKA ELLENŐRZÉSE

*Még ilyen kuplerájt:
itt minden kúp lejárt!*

VILÁGNÉZETI VÁLTOZAT

*S ha minden hit lejár;
mi lesz? új hitleráj?*

Egyéb kínrímek:

*Pezsgón él meg Courvoisier-n?
Kiváltságos kurva az ilyen.*

FORDÍTÁSKRITIKA

*Erőszak, mit Keatsen tett?
A bíráló biccentett.*

A Soros-ösztöndíj végnapjaiban:

*Egy harmadik nap meg egy negyedik.
Egykettőre az éved letelik.
Néhány heted van. Mit ötölsz-hatolsz?
Utóvégre azért neked se nyolc.*

Vagy ez a léhán elviccelt önarckép:

*Hazudozok és alakoskodom,
nem is tudom, mióta.
És elvesztettem a laposfogóm,
én idióta!*

*S ha nincs mivel megfogjam a lapost
(persze ez is csak álság),
rám törhet bármikor, akárha most,
a lelki válság.*

Még ami komolyabb verset írtam egyet, az is a kínrímek jegyében fogant. A címe is: A rímszálak elkötése. Még senkinek se mutattam, mert nem tudom eldönteni, hogy versnek tekinthető-e. Ehol van hát, de átmegegyek vele a túlsó oldalra:

*Itt minden fakad, minden rügyezik.
Nem, az már nem mondható el, hogy élnek.
Micsoda kacifántos ügy ez itt.*

*Meg volnék, igen, halva. Csak valahogy
kimenőt kaptam. Főhet a fejem:
hogyan lesz a vissza? Lesz-e a vala hogy?*

*Jegemen
ütődött én-lék.*

Ennek egy álom az előzménye, amelyben csakugyan meg voltam halva, de az új Nemzeti Színház megnyitására visszaengedtek. A színházhoz azonban elfelejtettek ruhahatárat építeni, vagy nagyon eldugták, nekem nem sikerült megtalálnom. De a színészek is mindenféléről panaszkodtak, erről szólt a megnyitó előadás, amit a lépcsőházban tartottak meg. Aztán eszembe jutott, hogy ideje visszamennem halottnak, de nem tudtam, hogy rendezzem ezt el, hogy senkinek se legyen kínos. Ide-oda ténferegtem, aztán leültem egy székre, és vártam. – Ezt még januárban álmodtam, de nagyjából híven szimbolizálja lelkiállapotomat az utóbbi fél évben. (...)

Ennyit a magam nyavalyás lelkéről és ami ebből adódik – de: szig. biz. Örömmel látom, hogy te jól vagy, és nagyon remélem, hogy Maya is hamarosan rendbe jön. Mi tagadás, én is megijedtem egy kicsit, amikor elutazása napján kora délelőtt megláttam a némileg zilált lakással birkózva, erőinek, úgy rémlett, fogytán, de az alapos pihenés – és, szeretném remélni: rendszeres táplálkozás! – csak megteszi majd a magáét.

Annak meg pláne örülök, hogy írsz, és jókat. Mind a két vers jó, és az is jó, hogy ennyire különfélek. Tovább erősítik azt a kellemes benyomást, hogy az utóbbi időben az első kötet vonzó és nekem később gyakran hiányzó gazdagsága, sokirányú rétegzettsége, gusztusos, a megcsinálásban az anyag minden unheimlichsége ellenére érezhetően kedvét lelő mesteremberre valló, dolgokat és helyzeteket egy eleven mögöttes személy folytatásaiként megérzékítő – hűha, mije is? –, szóval az tér vissza magasabb szinten. Ez hiányzik nekem annyira abból a tömérdek „szöveg”-ből is, amit manapság annyian írnak, sokszor nem is tehetségtelenül – egy-egy kétségkívül mozgé-

kony agy- és nyelvműködés pillanatfelvételei, csak épp nem találok mögöttük azt a személyt, akivel kontaktusba kerülhetnék. Ami kimondatlanul, a megformálás gesztusaiban van jelen, az anyag érzéki sugárzásában, vagy hogy is mondjam.

Nem írod, milyen a kötet visszhangja. Voltak-e már kritikák? Mi van a felolvasókönyvtárral? Veszik-e a könyvet?

Néhány napja álmodtam veled. Előzőleg valami tüntetés volt vagy forradalom, és Juhász Ferenc állt az események középpontjában, aki valamilyen szövetkezetnek, pártnak vagy minek volt az elnöke, de elkergették. Megdöbbenésemre Kozák Gyuszi agitált hevesen Juhász mellett. Aztán vége lett a forradalomnak, és igazoló papírokért kellett sorba állni egy irodában. Ott volt Kabdebó Lóránt. „Szép karriert csinált” – mondta valaki. „Á, csak a kutyaszövetség elnöke” – mondta rá valaki más. Aztán egy idősebb férfi jött teniszütővel, és elnyalt egy nagy doboz fagyaltot, de nekem nem adott belőle. No, ezek után szólt a telefon. Nagyon rosszul lehetett hallani, de végül kiderült, hogy te vagy az, Bécsből hívsz, ahol Zsilléknél vagy, Zsille felesége is beleszólt valamit a kagylóba, aztán sokáig megint nem hallottam semmit, mondtam is, hogy hagyjuk abba, ha nem megy, mert csak a pénzt pazaroljátok. Nem örültem neki, hogy Zsillénél vagy. Biztos rengeteget isztok, gondoltam. Aztán folytatódott a beszélgetés, és egyszer csak azt kérdezted: „Nem akarsz idejönni?” Hát, mondtam, az nem olyan egyszerű, mert nincs pénzem, meg meghívólevél kéne, mindenféle ügyintézés, sajnos. De az álom következő fejezetében mintha mégis kinn lettem volna Bécsben. Egy eléggé sivár szállodában laktam. Kimentem az erkélyre, és onnan láttam, hogy te följebb laksz néhány emelettel, épp kinéztél az ablakon. Nagyon másnaposnak látszottál, és féltem, hogy kiesel az ablakon, mert egy tálcát nyújtogattál felém, hogy az a reggeli, egy pohár víz volt rajta meg egy tányér. Hagyd csak, nem kell, mondtam, mert a pincér épp akkor hozott be egy ugyanilyen tálcát a szobámba. Bementem, és a pincér figyelmeztetett, hogy a gyomorrontás elleni diétát a tévében az 56-os csatornán ismergetik, de itt nincs olyan készülék.

Mármost kösz szépen, hogy tényleg hívsz, és volna is hozzá nagy kedvem, de csakugyan kellene meghívólevél, mert nincs három éve, hogy turistaúton voltam, és őszintén szólva ezt a háromévenkénti lehetőséget nem is akarnám egy 8-10 napos nyugatberlini kirándulásra elhasználni. Viszont semmiképp sem szeretnék rajtatok élőködni, tekintve azt is, hogy az ösztöndíjadból még adósságokat is kell törleszteni. Nekem itt 40 fontom van a takarékbán, ami nem sok, és ha jól tudom, látogató-útlevele is adnak kétezer forintért valutát, plusz vihetek magammal még kétezerért sajátot. Hát nem tudom még, hogy lehetne. Írd meg mindenesetre, hogy kb. mennyi pénz kellene 8-10 napra.

Székely Magdi, úgy hallottam, beteg, majd megérdeklődöm pontosan, mikorra várható a kiadóba, ha egyhamar nem, akkor elküldöm a lapot a lakására, Leventének meg odaadom. Én továbbra is csak hetenként egyszer járok be, szerdán, a régi szokásjog alapján, és még senki sem nehezményezte.

Mi van még? Fordítottam a kiadónak egy elég érdekes, magyar eredetű költőtől néhány verset. George Szirtesnek hívják, lesz tőle egy kötet. Majd elküldöm a legjobbakat a magam fordításaiból, de megvárom a kontrollszerkesztést, mert egy-két helyen bizonytalan voltam az értelmezésben. (...) A Magvetőnek egyébként Jovánovics lett az igazgatója, ami még talán a legjobb a fölmerült lehetőségek közül.

A harmadik oldalnak már péntek reggel kezdtem neki – most abba hagyom, hogy még ma föladhassam. A te leveled egy hét alatt ért ide, remélem, ez sem megy majd lassabban. Ami a prózaírói készséget illeti, szerintem semmi nem gyarapíthatja úgy,

mint az ember barátainak minél gyakrabban és hosszabban írt levelek! Ennek jegyében búcsúzom, Mayának gyógyulást, pihenést, hízást kívánok, neked türelmet és lan-
kadatlan kedvet az önéletrajzhoz és persze minél több verset is.

Sziasztok
Szabolcs

*

Berlin, 86. ápr. 7.

Mon Poëte Impeccable,

ma jutok csak levélíráshoz, bár leveledet már harmadikán megkaptam (tehát két he-
tet vándorolt, de közben volt a húsvét is), ugyanis írógépemem átok ül: megint bekre-
pált, most az „l” betűje nem működik, ezt a stendhali színekben cifrázkodó szöveget
Dalos Gyuri Berlinben hagyott masináján írom, ami hihetetlenül szar, ha a szalag jobb-
ra átcsvélődött, kézzel kell visszatekerni, az idézőjel és nagybetűk zöme fennakad sat.
sat. – de mégiscsak gép. Leveled kis ünnep volt számomra, ez ragyogta be, mondhat-
nám, reggeli konyhai meditációm és az első kávézást, amire (mármint a beragyogás-
ra) annál is nagyobb szükség volt, hogy itt napok óta ocsmány, hideg szürkeség lepte
be a várost, hiába sürgetik a tavaszéhes berliniek azzal is az idő jobbrafordultát, hogy
már minden kávéház meg kocsmá elé kirakták a kerti garnitúrát, a télutó csak nem
akar eltakarodni (sőt! Dél-Németországban mindenfelé havazik és fagyok vannak), en-
gem pedig előrehaladó meteoropátiám kedélyileg egyre inkább napfényfüggővé tesz.
Nagyon örülök, hogy a verseimmel elégedett vagy, a tőled érkező jóváhagyás mindig
magnöveli biztonságérzetemet, amire szükségem is van, mert ekképp egy hosszabb
vers megrövidítésén-átszerkesztésén tökölok, de ez e pillanatban még nem érett arra,
hogy magas tekinteted elé bocsáttassék.

A rímszálak elkötése bizonyosan versnek tekinthető, s mint ilyen nekem nagyon is tet-
szik. Például az első sor pozitív-vegetatív tartalmát a második sor finoman – visszajá-
ra fordítja. Hiszen a halott, hogy is mondjam, valószínűleg idegenkedik attól, ami na-
gyon is él, sőt születőben van. Így az első sorban a két „minden” valami indignált
zsémbes intonációt kap. Némi túlzással, mintha azt mondanám, itt minden csupa ren-
detlenség! Valami reklamáló zöngét kap a két mellékmondat „mindenje”. És nagy-
szerű a: Jegemen

ütődött én-lék. – Pontosan azért, mert a spekulatíván bonyolult és *ugyanakkor*
érzéketes kép genezise az „élnék” játszi anagrammatizálása. Indokolt a vers abszurd
alaphelyzetében a „Lesz-é a *vala* hogy?” álomi agrammatikussága. Indokolt és furcsa-
ságában sem zökkenti meg az olvasást, mert az előtte álló kérdő mondatvaló párhuzamossága, illetve részleges szerkezeti tükörszimmetriája (hogy-lesz – lesz-hogy) fo-
lyamatosan olvastatja a szöveget, s mire szöveget ütne a fejünkbe, hogy itt valami nem
stimmel... máris ütődik az „én-lék”. Elnézést e kissé romanjakobsonosra sikerült méltatásért,
de talán éppen kírímekből, rímötletekből kiinduló vers esetében helyénva-
ló rámutatni a mélyebb strukturáltságra.

Hát és igen, túl románokon és jakobsonokon, ott van az általad említett „eleven”
mondjuk ez esetben: halavan, „mögöttös személy”, akit, mint írod, annyira hiányolsz
a manapság olvasható, sokszor nem is tehetségtelen „szövegek”-ből vagy mögül. Hogy
ez a *fedezet* akkor is evidens, ha nem tudom történetesen, a leveledből, hogy ez *éppen*
egy januári álmod [...] Akkor is érezném, hogy *valami ilyesmiről* kell hogy szó legyen.
„Szövegből” különben éppen kijutott egy ide Berlinbe, Márton László legújabb regé-
nye (pardon: „beszélye”), a *Menedék*. Roppant sváda: olvasok is belőle mindennap há-
rom oldalt elalvás előtt, kellemes, mulatságos, kellőleg szomorkás, kellőleg túlkultu-

rált, néha még mély nemzeti mondanivalója is van: a Keleti pu. aluljárójából két-háromszáz lépés után Sopronhorpácsra lyukadunk ki – „Hiszen olyan közel vannak egymáshoz az átszellemült, egymásra sóvárgó tájak!” (i. m. 47. o.) Érdekes, hogy ezek az ápoltszocializmus, apolitikus ifjú újkonzervatívok mind ápolnak titkon valami borongós honfiérvést, egy a végtelenségig szordinózus trianoni gondokzengést, valami Tóth Árpád-osat, de szemben Isten törötte is zseniális csellójával, éppenséggel nem hallgatnak, nem, ezt nem mondhatni róluk. És ő még a lukácsi értelemben vett „majdnem-zseni”. Ámde jönnek hosszú, tömört sorokban Zalán Tiborék, s ők aztán mindennemű szordinónak is híján.

A kötet visszhangja, kérdés? Eddig kettő jelent meg, tudomásom szerint: egy a Neue Zürcher Zeitungban, egy a Frankfurter Allgemeinenben. Mind a kettő elismerő, de meglehetősen iskolás, kivonatoló munka (a költő azt írja, hogy...). Különbözően itt ez a típusú kritika elég gyakori, kivált, ha egzotikus, értsd kelet-európai, afrikai etc. írókat méltatnak. Szóval én nem sok örömet leltem bennük, de az itteni irodalmi életben jártas ismerőseim szerint helyzetemet illetően kedvezőek (már amennyire nekem itt van, illetve lesz „helyzetem”). Ráadásul a Zürcher-beli kritikus, magyar származású hölgy, tudásköszönő megpróbálta a fordítást, aztán a Paetzkével való levélváltásából kiderült, hogy a szigorú akadékoskodás mindössze hat szöveghelyre vonatkozott, amiből négyet, mint ő maga elismeri, félreolvasott a magyar szövegben. Frankfurter-beli kritikusom a kiadót marasztalja el keményen, hogy miért szakított a kétnyelvű verskiadások egykori gyakorlatával, továbbá miért nincs elég lábjegyzet, részletes életrajzom és rólam szóló szekunder irodalom jegyzéke. Az itteni magyarázat szerint a Suhrkampot most szokás támadni, hogy túlságosan irodalmi nagyüzemmé vált, nem törődik már annyit és olyan gonddal a szerzőivel, mint ezt még tíz-tizenöt éve tette. Ezenkívül olvastam még Dalos recenzióját, ami a hesseni rádióban fog elhangzani, ez sem igazán költészetkritika, de mindenesetre informatív, és hát Dalos okosabb, mint az itteni kritikusok együttvéve. Ezenkívül, amit biztosan tudok: ápr. 16-án lesz fölolvastatom Berlinben (ez amolyan menetrendszerű DAAD-program), május 22-én Frankfurtban, az írók könyvesboltjában, valamikor Aachenben, és egy kis magyar összetételű kultúrsoport hív Löwenbe (ez már Belgium), hogy színesíteném szellemi éltüket. Hogy mi lesz még komolyabb dolog, az április közepén derül [ki], amikor visszajön szabadságáról a Suhrkamp ilyen irányú szervezője. Ezenkívül jelentkeztek egy svájci kantoni rádióadótól, meg van egy (vagy két) osztrák meghívásom: a grazi rádió biztos, ők már levélben megkerestek, a bécsi estem még szervezés alatt áll, ezenkívül kerestek Münchenből sat. sat. Szóval ilyen mozgások vannak, hogy mi a jelentőségük (mármint a korántsem lebecsülendő pár száz márkán meg útiköltség-térítésen kívül), azt még nem tudom megítélni (olyan nagyon igazán nem is érdekel). Némettel olyannal, akinek érdekel is a véleménye, meg van is neki, eddig egyvel akadtam össze, ő is erdélyi szász, de már tizenkét éve itt él. (Közbevetés: elég nehéz a szemüveget megszokni. Ha levetem, folyton elhánynom valamire a lakásban, itthon felejttem, aztán tarthatom el egy méternyire magamtól az újságot az U-Bahnon. Próbálom állandóan hordani, de akkor másfél méteren túlra már homályosan látok, amitől közlekedni még tudnék, viszont megfájdul a fejem, mert próbálok élesen látni. Sajnos nem tudom Fodor Ákost követni, aki az utcán is olvasószemüvegben járt, mondván, hogy elég foltokat látni a világból, hogy ki lehessen kerülni őket. Meg az állandó okulárpucolás, egyszerűen nem értem, úgy látszik, piszkosra nézem a lencséket, mert fogdosni nem szoktam, tehát nem kézzel maszatom össze az üveget. Te persze mint törzs-

gárdatag a szemüvegviselők között, nyilván csak mosolyogsz az efféle gondokon. Különben itt Berlinben feltűnően több a szemüveges ember [a gyerekek és fiatalok között is], mint Pesten. Vajon a szemük romlékonyabb vagy többet olvasnak?) Azt nyilván mondanom sem kell, hogy a rímszálak elkötésén kívül a szerelmi szálak elköthetlenségéről szóló passzusokat olvastam a legtöbb gonddal, mert a költészetén kívül ez a valóságnak a területe, ahol én is a legtanácstalanabb vagyok. Jóllehet momentán, szerencsére, néhány éve csak tanácstalan szemlélődő, hála viszonylagos érzelmi konszolidáltságunknak Mayával, de hát a démonok mindig csak alszanak, és szemhéjuk akkor is résnyire nyitva. Abból, amit írsz, azt olvasom ki, még hozzá betű szerint („igazából akkor volt a legjobb”), hogy tulajdonképpen egyedül szeretsz lenni, illetve szeretnél lenni. Ezt a hajlamot és képességet irigylem és tisztelem, mert én igazából nem szeretek és nem tudok tartósan egyedül lenni. Persze, gondolom, te egy olyan egyedülletben éreznéd jól magad, ahol hozzád hasonlóan egyedüllet-kedvelő (vagy valamilyen más okból független) társnők is leledzenek egy kölcsönösen kielégítő mértékben és gyakorisággal. Azt hiszem, ezzel kísérletezett egy életen át a nagyszerű Rilke René Mária, s ő elégedettnek is látszott a dologgal, amit viszont csak az ő műveiből ismerek, hogy ez a Clara felől hogy nézett ki, a fene tudja, mint ahogy az is csak feltételezés, hogy az irodalmi nagyasszonyoknak, Lou Andréas-Saloménak, a Thurn-Thaxis hercegnőnek etc. hogy smakkolt a dolog. Nekik kétségkívül megvolt a maguk „nagy élete” – de mi van akkor, ha éppen RMR volt a... bibéjük, hogy aenigmatikusan fejezem ki magam. Akkor az egyébkénti „nagy élet”, legalábbis arra az időre, amíg a kis Rilke volt a nagy R – csakúgy Ersatz lehetett, mint akármelyik munkahelyre, családba, háztartásba, körülményekbe bezárt feleségünknek vagy barátnőnknek. [...]

Látogatásodat illetően: a negyven font meg a kétszer kétezer forint értékű márka az együttesen kb. 300 DM-nek felel meg, ami nyolc-tíz napra költőpénznek, kiváltképpen, hogy te gyakorlatilag nem dohányzol, tökéletesen elég. A háztartáshoz pedig hozzájárulnod teljesen fölösleges, ez fel sem merült, amikor meghívtalak. Zsebpénznek, arra, hogyha egyedül akarsz mászkálni, beülj egy italtra vagy ilyesmire, ez az összeg elegendő. Repülni lehet forintért MALÉV- vagy Interflug-géppel Kelet-Berlinbe, onnan a tranzitbusz áthoz a nyugati zónába (ez nyolc márka, amit DM-ben kell fizetni, és lehetőleg legyen apród, mert utálnak visszaadni). A repülőjegy oda-vissza 1600 Ft. Meghívólevelet küldök. (Lehet, hogy nem én leszek a meghívó, mert nem tudom, hogy én meghívóképes vagyok-e a BRD-hatóságok számára, de ez nem gond, erre találok embert.) Írjad meg viszont mihamar, hogy mikorra tervezed meglátogatásomat, mert szeretném úgy intézni, hogy akkor ne legyen itt nagyobb nemzetközi vendégjárás, meg hogy a saját esetleges utazásaimat is úgy osszam be, hogy azok ne keresztezzék ittlétedet. És feltétlenül gyere. Nyáron nagyon jó ez a város (most is elég jó, csak hideg van).

G. Szirtesnek a nevét már hallottam, olvasni még nem olvastam tőle. Mondd, nem a Kántor Péter szerkesztette antológiába fordítottad Szirtest? Mert Kántor még elutazásom előtt ígérte, hogy nekem is ad angol költőket. O. Leventétől megkaptam a Nietzscheket, te is fordítasz tőle? Esetleg, ha tudsz valamit a Harsányi Éva kiadóbóli kirúgásának hátteréről, érdekelne. Remélem, legközelebb már a saját megreparált gépemem írok.

Szia
Gyuri

P. S. Új limerickek nincsenek véletlenül?

Gy.

Bp., 86. ápr. 20.

Maestro,

köszönet a kiadós és színpompás levélért, mely átmeneti kényszerszállásomon ért utol, tudniillik felbukkantak Jánosék Badenből (a Bécs mellettiből), Évi húgom keresztszülei, kik valamely megállapodás folytán mindig az én jelenlegi szobámban szállnak meg, amelyből tehát el kellett tűnnöm ittlétük kb. tíz napjára. Szerencsére nem kellett messzire mennem, mert ugyancsak Évinek lakik itt az Orlay utcában egy régi osztálytársa és barátnője, egyedül egy háromszobás lakásban, és ő befogadott. Közben az időjárás, egy rövid és heves elő-nyári szakasz után utó-télre váltott át itt is, ami csak néhány napja kezd enyhülni megint, de már nagyon ideje csakugyan. Meg is haltak többen, főleg Majorok, Máté és Tamás, no meg Andics Erzsébet. Tőlem meg még egy sírvers se telik. Rímötletek legfeljebb, teszem azt: neither of us spoke – ej, de ravasz pók! Illetve hát van még egy versféleség, amit régebben írtam, aztán elsüllyesztettem mindjárt, hogy majd később eldöntöm, vers-e, akárcsak *A rómszálak elkötése* esetében, amiről oly leleményesen hízelgő nyilatkozatodat hálásan köszönöm. Ennek itt *Koncert után* a címe, (...) még '85. okt. 3-án rögtönöztem, és azóta végképp semmi – több mint fél éve semmi! Még csak egy nyavalyás limerick se! Hogy ez a fél év mivel is telt el, nehéz volna megmondani. Csinálom a kiadói munkákat, fordítottam egy keveset (Szirtes), szerkesztettem egy centenáriumi Tóth Árpád-émlékműsort a Radnóti Színpadra, melyben magam is fölléptem mint afféle konferanszié, aránylag jól sikerült, de nagyjából ez minden. Kamaszkorom megkezdett önéletrajza is félbemaradt egyelőre – majd előveszem, ha egy kis időhöz jutok. Most egy irdatlan hosszú poémát vagy mit gépelek és közben fésülgetek, amit persze nem írtam, hanem fordítottam, még tavaly meg tavalyelőtt az Európának, nagyszabású (és középszerű) amerikai nemzeti meghívják, Daniel Hoffman: *Brotherly Love* – lefordítva: túrhető lóvé – csak ne kéne legépelni! Ami Szirteset illeti, az nem a Kántor Péter antológiájába készült, külön kis kötet lesz. Az antológia még a válogatás stádiumában van, úgy tudom. Volna viszont valami neked (is) való – inkább szórakozás, mint pénzkereset. Megjelentetünk egy módfelett obszcén latin antológiát, a Priapus-versek gyűjteményét; ezek általában 2-8 sor terjedelmű, többnyire disztichonban írt epigrammák, és többnyire ugyanarról is szólnak: hogy Priapusnak milyen irdatlan nagy fasza van, ill. mi következik ebből. Pl.:

*Commoditas haec est in nostro maxima pene,
laxa quod esse mihi femina nulla potest.*

Az én faszomban az a legcélszerűbb, hogy nekem egyetlen nő sem tud tág lenni. Hát ha van kedved effélékhez, szólnék Zsolt Angélának, csináljon neked is egy adag nyerset, úgyis nagy gondban van, kivel fordíttassa. Én is megpróbálkozom vele, de túl sokra nem vállalkozom. Viszont úgy tudom, eléggé sürgős a dolog. – Megjelent az új Szép Versek, immár nem Bata, hanem a „Magvető szerkesztősége” szerkesztésében, és csakugyan rengeteg új név szerepel benne: Csajka Gábor Cyprián, Deák László, Fodor Ákos, Géczy János, Györe Balázs, Hajdu Ferenc, Imre Flóra, Kemsei István, Kukorelly, Lukács Sándor, Osztójkán, Parti Nagy, Szervác József – némelyiket hírből se ismerem. Aki továbbra is hiányzik: Petri, Várady, Rakovszky – nyilván nem tartoznak a legjobb nyolcvan közé, bár nálad ez nem evidens, mert amúgy is indexen vagy. Hát ennyit az irodalmi berkekről.

(...) Harsányi Éva ügyéről pillanatnyilag nem tudok bővebbet, csak annyit, hogy szanatóriumban van, ilyenformán a kirúgás sem befejezett tény még, azt hiszem – de majd szerdán megpróbálok érdeklődni. – Megkaptad-e Géza levelét, benne a csobánkai színes képeket? Géza egyébként május 13. és 20. között Kelet-Berlinben lesz színház- és operanézőben, hivatalosan küldik ki. Beszéltem vele az én esetleges nyugat-berlini látogatásomról, engedelmekkel feltételezve, hogy a meghívás órá is kiterjed (vagy *egyszerre* két ember sok lenne?) – mert nekem igen kellemes volna a múlt nyári Csobánkát megismételni Nyugat-Berlinben – (...)

Mivel én rövidlátó vagyok, szemüveget eleinte csak távolabbra látáshoz hordtam, moziba, iskolába, ha el akartam olvasni, mi van a táblán, de aránylag hamar rákaptam, hogy mindig hordjam, a szemem is elég gyors ütemben romlott hozzá, főleg mikor a Szépirodalmihoz kerültem érettségi után korrektornak, úgyhogy nemsokára már olvasáshoz is kellett. Neked viszont kár volna erőltetni ugyanezt a másik irányba, inkább javasolnám, hogy otthonra szerezz be hozzá olyan láncot vagy mi a fenét, amivel a nyakadba tudod akasztani. Utcán már bajosabb – valahogy ki kell alakítani a reflexet, amivel induláskor zsebre teszed. Persze ha egy láncon van, akkor kell külön egy zsebre tehető – már ha a lánc tartósan rögzítve van; nem ismerem a mechanizmusát. Mennyivel praktikusabb volt a monokli! Bár nem értem: a régiek csak a fél szemükre láttak rosszul, vagy beérték ötvenszázalékos éleslátással?

Réz Palival beszéltem tegnap telefonon, rég nem láttuk egymást, de most még egy darabig nem is fogjuk; azt mondja, sokat kínlódik a veséjével, és csak az anyja miatt nem fekszik be a kórházba. Időnként nagyon erős görcsei vannak. Évek óta van egy köve, de az orvosok szerint nem valószínű, hogy ettől vannak most a fájdalmai, mert a kő helyzete nem változott, bár nagyobb lett – mindenesetre azt is ki kéne operálni. Abban maradtunk, majd jelentkezik, ha jobban lesz; jelenlegi állapotában nem vállalkozik társas életre. Felőled is érdeklődött, biztos örülne, ha írnál neki. Gézát is alig láttam az utóbbi hónapokban, ő nagyon el van foglalva, én meg nehezen mozdulok ki mostanában – várom csöndben, hogy leülepedjenek bennem a dolgok. Nagyon zavar, ha megkérdik: mi újság? Már úgy értem, olyan valaki, aki tényleg kíváncsi rá. (...)

Az egyetlen ember, akivel tudok beszélni mindezekről, és viszonylag rendszeresen, egy-két hetenként találkozom is: Pap Mari. Vele az utóbbi években eljutottam valami ideálisnak mondható barátságához, ami férfi és nő közt annyira elképzelhetetlennek látszik, és talán valóban csak olyanok közt jöhet létre, akik *túl* vannak a férfi-nő kapcsolaton egymással, a fullánkjai már felszívódtak, de a meghittsége valamiképpen megmaradt.

Most azonban elhívna a napi teendők. Majd talán tudok még elmélyültebben is értekezni mindezekről. Most megyek bevásárolni, és egyúttal a postát is útba ejtem. (Praktikus összevonás lenne, persze ha a szituáció is megvan hozzá: „Hazamenet útba, egyszersemind teherbe ejtettem a kisasszonyt...”)

Éljetek boldogul

üdv.
Szabolcs

Ma már kedd van.

Időközben megkaptam a csobánkai tekercs képeit. Többnyire igen jók. (De félek, hogy a többnyire az csak időhatározó, tehát inkább: legtöbbjük igen jó.)

1986. július 18.

Imádott Jankóm, hát mi van, hé?

Dúsnak indult levelezésünk hamvába készül halni, vagy mi? A meghívólevelet megkaptam, és kösz, de ez egyrészt nem enyhíti szellemi éhemet, másrészt érdekelne, hogy miként alakulnak a tervezett út egyéb részletei, (...) Aliztól különben megtudtam, hogy voltatok Hollandiában, és jól sikerült az út, nyilván ez is akadályozott a levélírásban. Gézáék meg elmentek Olaszországba, sőt még én is utazás előtt állok, mégpedig Jugoszláviába vagyok utazandó. Kaptam egy táviratot az Írószövetségtől, hogy sürgősen hívjam fel a Külügyi Osztályt, és kiderült, hogy egy Pristina nevű városban (Kosovo tartományban!) nemzetközi írótabort rendeznek aug. 5-től tíz napig, és én legyek a magyar résztvevő. Némi töprengés után igent mondtam. Állítólag nem kell semmit csinálni, elég, ha ott van az ember. Nyilván lesznek magyarok is, Újvidékről. Addig még be kell fejeznem egy fordítást, egy színdarabot a Vígszínháznak, egy Christopher Hampton nevű angol írta a *Veszedelemes viszonyokból*, ami nagyon jó, mármint a könyv, a darab már nem annyira, és pláne nem hiszem, hogy jó előadást tudnak csinálni belőle. Főleg azért vállaltam el, mert Réz Palival működünk benne együtt. Eredetileg neki ajánlotta fel Radnóti Zsuzsa, de ő angolból nem fordít, arra viszont hajlandó volt, hogy mint a francia 18. század tudora szakértőként közreműködjön. Ennek már csak azért is örültem, mert Pali továbbra sincs jó állapotban. Anyja meghalt, és úgy látom, ez is megviselte, bár a viszonyuk korántsem volt felhőtlen.

(...) mi legyen Priapusszal? És hogy állsz Nietzschével? Időközben ugyanis hozzám került ez a kötet, tehát kérdésem a szerkesztő kérdése is egyttal. Egyáltalán, hogy állsz? Csak élvezed az életet, vagy dolgozol is? Versek? Önéletrajz? Találkoztam a napokban Kántor Péterrel, most fejezte be az angol antológiája válogatását, és változatlanul számít rád is mint fordítóra. Most azonban lefekszem, mert elmúlt egy óra. – – –

Szombat reggel. Lenn voltam ezt-azt bevásárolni. Ilyenkor gyakran eszembe jutsz a nyugat-európai jódolgoddal. Ha itt be kell menni reggel egy közértbe, az embernek legalább a fél napja máris el van rontva. Hagyján, hogy többnyire nincs, ami kéne – a megaláztatás, hogy erre rá vagyok szorulva; hogy féloldalasan préselődjem a torlódó rekeszhalmok közt, hogy kezembe vegyem a mocskos, ragacsos bevásárlókosarat; eh, mit részletezzem, gondolom, még emlékszel rá.

(...)

A Magvetőhöz beadtam egy kötetet, amiben kb. 450 sor az új anyag és kb. ugyanennyi a régi (vagyis az előző kötet válogatott anyaga, kb. a fele – még nem kaptam választ. „Hátha nem úgy van” – ez lenne a kötet címe. Kacérkodtam azzal a címlehetőséggel is, hogy „De nem vagyok” (mindkettő egy-egy versből van kiemelve), de talán túlságosan (mesterkélten) rímelve arra, hogy „Ha már itt vagy”. Mi a véleményed?

Most muszáj visszatérnem a fordításhoz. Irjál!!

Maya hogy van?

Üdv.
Szabolcs

*

Berlin, július 29. 86.

Caro mio Dottore,

most kaptam meg leveledet, tehát 11 napig repült, ami szép teljesítmény. Sebtiben válaszolok, mert Eörsi Pistával küldöm, aki már fél lábbal, ill. az ő esetében, mondjuk: két kerékkel már Berlinen kívül van. Tehát:

[...]

3. A versek és a fordítások egyaránt tetszettek. Az *Elromlott szerkezet* nagyon. Részletesebb méltatás következő episztolámban.

4. Májusban írtam néhány verset, amit mellékelek. Azóta: szőrekedés minden műfajban, még levelet is nehezen írok. Igaz, több mint egy hónapot úton voltam június–júliusban. Meg hát az idegbaj. Most egy esszét kezdtem el – ez részben az önéletírás-hoz is tartozik, Alkohol és Költészet tárgykörében, Ady (Magyar Pimodán) ihletésére és a svájci Amann kiadó felkérésére.

5. Nietzscheből a *Diesen ungewissen Seelen* csaknem megvan, még az utolsó sorral bajlódom. Ezzel kezdtem, mert ez a legnehezebb. A töredékek is félig készek. A Zarathustra versprózája van hátra, ehhez azért elolvasom az egészet.

6. Priapust szeretettel várja Múzsám öle. Én versben csak egy kis pornót alkottam ma reggel a kádban. Braun Éva korholja Hitlert:

*Aber, Adolf!
A fámba hatolf.*

Hosszabb beszámolóig:

Ade!
Gyuri

*

[Elküldetlen levéltöredék]

Berlin, aug. 4. 86.

Szeretett szerkesztőm!

Drága barátom!

Íme, a Nietzsche, ki többek között azt is mondja, hogy *Göttlich ist das Vergessens Kunst* (nálam: Szent művészet a felejtés). Ha ez igaz, akkor én vagyok az *amgöttlichster Künstler*, mert felejtani azt tudok. Például verset írni, mint a korábban küldött saját művek és a most mellékelt fordítások tanúsítják. Továbbá magyarul. Németül. Levelet megírni/feladni. Sat. Sat. [...]

mely igazad van. Miben is, Szabolcsom?

Erre ébredtem. Nem leszek német költő. Mi lennék? Jandl, Rühmkorf, Heissenbüttel?

Azt álmodtam, hogy *kiközösítőrendi testvér* lévén, neked kell *haját* égetned vissza a tonzúrám helyébe, mert Aczél György ezt a megbízást kapta Csoóri Sándortól, hogy te legyél a Visszakeresztelő Szent Sziszi. És vihar támadt, és én mondtam, hogy te nem lehetsz Sziszi, mert a vízhatlan papiroson az áll: med. Univ. Szent Szaniszló lángoló magyar zárójelben a *Mi Szabolcsunk*, de ez már egy sárga zászlón lobogott, amely alatt az ötkerületi zsidókat *hajózták ki*, ez műkifejezés volt, úgy ejtették: ki lesztek gajózva, moszkvai humanisták, és akkor odarohantam a kötéllepcsőhöz, amint téged, Alizt és Bencét (Nagy Bálintnak öltözve), de lerántották róla a *Bálintleplet*, és a tömeg üvöltött: aprógyuribizottság, te is megvagy – ez voltam én – és Aczél is mellettünk volt, de acélmellényben, ENSZ-diplomataként, és azt kiabálta a „Tyitanics” nevű hajón, hogy: „kizárólag VIRÁGKÖTÉLEEN, a SELYEMPÁRNÁHOZ SZINTÚGY RAGASZKODOM, mert ahhoz már NEGYVENNÉGYBEN IS ragaszkodtam, márpedig én akkor FALRAGASZ ÉS DUPLAPLAKÁT voltam PLAPLA – – – – – ilyenek az álmaim. Valahol utat tévesztettünk – mondotta volt az Ady Endrének is kitűnő Ady Endre, aki, sajna, ezt

nem mondotta kétszer, jóllehet Kossuth Lajosnak elfogyott a regimentje, de hát mért nem üzent a barom *még* egyszer. Na ja, ha üzent volna. Akkor a magyar tesz csuda dolgokat. Utánvéttel. Megrendeléssel.

Nagyon utálja az egészet Übü Papa, ráadásul ezek a kurva balkáni gerlek ide is utánam jönnek, itt burukkolnak a fal likában, mint egy éhező, vert hadsereg (apropó: fal lika, a fallikusok jól jönnének jelen kedvemben, úgymint alagút [=elégiás] kedvemben vagyok – Dugonicsal szólva), hát miért ne?

Még ez a kis vers van (abból az alkalomból, hogy ezek a keletnémet seggek MEG-ÜNNEPLIK a Fal huszonötödik évf.-ját).

*

Bpest, 86. 09. 19.

Herr Dichter,

én csak várom egyre az ígért hosszú, részletes episztolát, de hiába. Így hát nem tudom, hogy és mint, és egyáltalán. De nem akar ez szemrehányás lenni. Tulajdonképpen elég nehéz is volna most elutaznom. Éppen ma fejeztem be egy irdatlan méretű szerkesztést, a jövő héten meg utószót kell írnom egy amerikai poémához, amit fordítottam. (...)

Örültem viszont a verseknek. Egyenletes színvonalon folytatják a csobánkai sorozatot. Nagyon tetszik a *Februári hajnal* és a *Macabrette* mélabúsan ironikus, ravasz, rímtechnikája. Különösen szép a *Válahol megvan*. Ahogy egy egyszerű tényt föl tudsz emelni, mint valami monstranciát (vagy hogy is mondjam). De nem kevésbé kiváló a *Részletnek* a részletessége, ahogy a sok kicsi a végére olyan sokra megy. Itt csak egyetlen tárgyi-kritikai észrevétel, az is Gézától: nem *io giuro*, hanem *lo giuro*! Az olaszban mindig jelölni kell a tárgyesetet, mondja, nem kell viszont külön jelölni az egyes szám első személyt. Szóval ezt méltóztassál mindháromszor kijavítani.

Én sajnós nem írtam semmit. A Magvetőtől megjött a szerződés a beadott kötetre, de csak '88-ban fog megjelenni, legjobb esetben. Úgyhogy még írhatok bele, ha tudok. Nemigen tud eszembe jutni egy sor se, még csak halvány sejtelmem sincs. Én jobbra fordítva érzem, mint te: nem azt, hogy már nagyon öreg vagyok, mögöttem az élet, inkább azt, hogy még el sem kezdtem élni, de nem úgy, hogy „előttem az élet”, inkább úgy, hogy nem is igen van erre kilátás. És persze mögötte ott az a kínos belátás is, hogy ehhez azért túlságosan sok idő múlt már el. Na de félre a nyavalygással.

Időközben megjártam Kosovót. Ami végül is kellemes tíznapos kikapcsolódás volt. Az Írószövetség azzal indított útnak, hogy ez egy „nemzetközi író tábor” lesz, ahol a többi között én fogom képviselni Magyarországot. Hál' istennek semmi ilyesmi nem volt. Én a nemzetköziséget képviseltem egy lengyel pasással együtt mint afféle ráadás. Ez valójában a helyi órák magánügye, minden évben összegyűlnek egy Brezovica nevű kis faluban, ill. az ott épült nagy szállodában, nem is tudom, miért, talán hogy demonstrálják a kosovói irodalom létét. Volt aztán még néhány meghívott az ország többi részéből is, ketten Belgrádból, ezekkel együtt utaztam oda, ketten meg Újvidékről, az egyik magyar, egy Jung Károly nevű elég jó költő és főállásban etnológus. Időnként föl kellett olvasni egy verset különféle alkalmakkor, egyet az erdőben egy tisztáson, egyet az aggok menhelyén stb. És végig kellett ülni két délelőttöt, amikor mindenféle irodalmi kérdésekről szerbül meg albánul vitatkoztak, vagy talán nem is vitatkoztak, csak mindenki elmondta a magáét. De egyébként békén hagytak, üldögéltem az erkélyemen, mely a hegyekre nézett, máshova nem is nézhetett volna, mert minden irányban hegyek voltak, egyszer föl is vittek minket egy 2400 m magas csúcsra, ahol a sípá-

lyák vannak. Az nagyon kellemes volt, a sílftben lebegni a táj fölött. Meg sétáltam, este időnként amerikai filmeket néztem a tévében, ezeket ott szerencsére nem szinkronizálják. Nem mintha túl sokat értettem volna belőlük, de legalább láttam, hogy ha itt sem volna ez a kurva szinkronizálási mánia, már talán egész jól tudnék angolul, legalább passzíve. Aztán még megjelent a pristinai (ez Kosovo fővárosa) tévé, és nekem mint külföldi díszvendégnek (mert a lengyel az nem volt költő, hanem valami irodalomtörténész és – gondolom – főleg megbízható elvtárs) el kellett szavalnom magyarul – na mit? Természetesen a *Székeket a Duna fölött*, mivel az volt csak meg szerb-horvát fordításban, amit aztán ők továbbfordítottak albánra...

Mindez még augusztus első felében volt, azóta ki se látszom a kiadói munkákból.

A Nietzschéket megkaptam, és továbbbítottam Hajnal Gábornak kontrollszerkesztés végett, még nem kaptam vissza. A honoráriumot átutaltatom a csekkszámhádra.

Jó lenne, ha mégiscsak írnál. Addig is

üdv.
Szabolcs

*

Berlin, 01. okt. 86.

Kedves jó Szabolcsom,

most kaptam meg leveledet, ami ezúttal tizenkét nap alatt tudott ideszállani. Magam is készültem már írni neked. Néhány napja megint fogalmazóképes vagyok. Előtte volt egy jó pár hetes írásgörcs és ennek megfelelő depresszió. Panaszod, hogy „nemigen jut eszedbe egy sor, még csak halvány sejtelméd sincs”. Hát én is pont így vagyok ezzel – akkor, amikor. Ez tulajdonképpen érthetetlen számomra, hiszen mégiscsak öregedő profik lennének mind a ketten, furcsa, hogy ennyire nem alakult ki egy jótékony rutin, ami átsegítené ezeken a sivatagos belső állapotokon. Mert amikor megy az írás, azt mindig kénytelen vagyok valamiféle „kegyelmi állapotnak” tekinteni, mert szó nincs arról, hogy egy perccel korábban még akár csak gondoltam volna arra, amit írni akarok. Soha nincs a leghalványabb „eszmém” sem. Illetve nagyon sok eszmém megtervem van – de ezekből rendre nem lesz vers. Úgy vagyok, mint a kertész, aki málnát ültetne, de egyetlen tő meg nem ered, viszont néhány szél odafúta magból kaporerdő szökken a tervezett málnás helyén. És aztán nem tudja, hogy most bosszankodjon-e, örüljön-e? De annak lehetne örülni, hogy az *Elromlott szerkezet* nagyszerű vers. Az a különös, ahogy egyszerre működtetsz egy egészen up to date, sőt divatos masinériát: szinte automatikus hangalaki asszociációk – „alóla – a lóláb”, illetve ugyanakkor egy szólásmondás akusztikai struktúrája van felfedezve, vagy a „kísért – késért”, ahol egyúttal egy mélyebb szemantikai összetartozás is van: a *kés* alkalom lehet kísértésre, a „nyiszálta – anyaszülte” keresett kancsalítása, az „ami él” kettős éle, tehát a hangzás hipertrofiája, a paronómaziák látszólag elszabadult sodra – és mégis tulajdonképpen klasszikus kompozícióról van [szó], teljesen realista pszichológiával és helyzetalakítással, sőt a versvég moralista és metafizikai megemelésével (ahol az ironikus dadogás, sőt csuklás! nem visszaveszi, hanem hitelesíti a metafizikai kicsengést). Ilyen verset olvasva fog el az irigység: de kár, hogy nem én írtam. Különösen egy olyan pompás JA-allúzió, mint: „Ami él, az kicsorbul, anyaszülte.” – „Kit anya szült, az mind csalódik végül”, vagy az aforisztikus „Ad infinitum éltünk volna ad hoc.”

Adminisztratív kérés, mármint a magam itteni adminisztrálásával kapcsolatos. Kende [Péter] kiadná a válogatott verseimet az MF Könyvek sorában. Ha van példányod az általad csinált válogatásból, küldd már el, magam semmiképpen sem tudnám olyan [jól] megcsinálni, mint te, a saját dolgaival mindig tanácstalan vagyok. Igen sajná-

lom, hogy úgy írsz, mint akinek nincs érkezése kilátogatni, mármint az understatementes írmódozód ismeretében az „elég nehéz is lenne” nem sok jóval kecsegtet. Kár, mert itt most tündökletes ősz van éppen, csak hát nem tudom, meddig. A télésre fordult Berlin pedig nem valami kellemes, még a magamfajta fagyállóknak is akaraterőpróba egy hosszabb séta. De a meghívás – Tandorival szólva – fennáll. Színházba, operába rossz időben is lehet menni, és nem rossz azért ez a város télen sem. [...] Anyagi gondjaim különben nekem is vannak most szépen. A lakás, az iparosok meg a fogorvos majd’ három hónapi ösztöndíjamat emésztették fel, s most be kell tömnöm ezt a pénzügyi lyukat. De ez ABSZOLÚT NEM érinti a te látogatásodat: életre van pénzem, a jövő évi hónapokat kell valahogy megkeresnem vagy megszereznem. Plusz mindenféle tárgyalgatással-puhatolózással-pofafürdőzéssel jár az is, hogy tulajdonképpen szeretnék hosszabbítani. Ha a DAAD-nál nem megy, akkor más stipendiumforrásból. Részben, mert úgy érzem, most talán belélemlődök valami folyamatosabb írásba, részben mert itt jobb. [...]

Kosovóban magam is jártam, csak még délebben, az ohridi tónál töltöttünk pár napot Mayával, egészen az albán határnál. Jung Károly tényleg egész jó költő, én is találkoztam vele egyszer Szabadkán.

Én Grazot jártam meg egy fölolvadás erejéig, ahol is találkoztam Brodskijjal, akit 1971-ben láttam utoljára Leningrádban. Most New Yorkban él, túlesett két szívműtéten, és a 46 évével Vas Pistára emlékeztetett azokból az időkből, amikor Pistát megismertem: korpulens, félszeg öregúr lett, csak amikor verset olvas, akkor szabadul fel. Bécsre csak pár órára maradt, azt Zsilléékkel töltöttem. A visszaérkezés Berlinbe elégséges volt, mert mától lép érvénybe Kelet-Berlinben a vízumkényszer a közel- és távol-keletiek számára, úgyhogy szept. 28-án, visszajövetelem napján csúcsullám volt menekültekből, alig lehetett a reptéri buszra felférni, és nem a tranzitúton jött be a busz, hanem elment a friedrichstrassei checkpointra, ahol át kellett esni egy keletnémet útlevél-ellenőrzésen, ami egy kissé hosszadalmas volt. Persze odafelé se ment simán, mert én figyelmen kívül hagytam itteni barátom intelmét, hogy legyenek kint két órával (!) korábban a reptéren, mert most ez az új hepp Schönefelden. Én a szokott egy órát szántam rá, amiből az lett, hogy egy komoly dugó miatt húsz perccel a gép startja előtt érkeztem meg. A stewardess először fel sem akart engedni, mire fél térdre ereszkedve azt mondtam neki: „Du bist so schön, du kannst nicht gnadenlos sein”, s hozzátettem, hogy ezt a verset ebben a pillanatban direktión neki rögtönöztem. Képzeld, nem akarta elhinni. Azt mondta, ezt biztos olvastam valahol, mire elmondtam neki magyar változatban: „Ki ily szép vagy, hogy lehetnél kegyetlen?”, ettől annyira főzve lett, hogy személyesen kísért soron kívüli útlevélvizsgálatra. Hja, a költészet hatalma! Wa gibst’s noch? A tévében Fellini-sorozat van. Vagy húsz év után újra láttam az *Országúton* meg a *Cabiriát*. Fellinivel változatlanul nem tudok betelni. Tulajdonképpen ezekben a még neorealista filmekben is csíra formájában már ott van az egész későbbi szimbólumrendszer: a cirkusz, a körmenet, az elvadult városszéli táj a szeméthalmokkal és tüzekkel, a magányosan táncoló nő, a fekete-fehér naiv szimbolikája. Ja, mit szólnál a Nietzschekhez? És mi van a fallikus lírával, nagy kedvem lenne csinálni, mert úgyis fordítom Fekete János gróf francia nyelvű pornográf klapancait, jól megférne a két munka egymással. És mi van a Volker Braun-kötettel? Még mindig nem jelent [meg]. Kérlek, írd, ha csak röviden is. Rajtad kívül úgysem írsz senki. Én küldöm szerény termésemet. [...]

Budapest, 1986. október 24.

Poétám!

Nagy örömmel vettem becses soraidat, hát még költeményeid örvendesen bőséges új adagját! (Természetesen örvendetesent akartam írni.) Annál is inkább, mert jómagam változatlanul termékelten vagyok – bassza meg! már a gépelés sem megy, megint elhibáztam. Egy sivatag hozzám képest buja őserdő. A verseid viszont igen jók, a *Papír, papír, zizegés* pedig kiemelkedően. Ezt azért is nagyon irigylem, mert nekem, ha nagy ritkán felötlük is valami ihletmorzsa, nemigen szokott ekkora távon kitartani a szusz. Emlékszel talán az *Elromlott szerkezet* előzményére, ami eredetileg egy hozzád írt episztola lett volna, de csak kínlódtam vele, és modoros üresjáratokba tévedtem folyton, mígnem aztán jó sok idő múltán beugrott valahogy a használható forma és hangnem, ami viszont rögtön együtt járt minden epikai irányultság radikális kiiktatásával. – Két egészen apró praktikus megjegyzés: *A papír, papír...* vége felé van ez a két sor:

*nyakkendőim és ingeim kidobják,
szemüvegünket bolhapiacon árulják,*

itt zavar engem egyrészt a második sor ritmustalansága, másrészt a ragrímyszerűség. Szórendcserét javasolnék:

bolhapiacon árulják szemüvegünket

A másik változtatási javaslat még csekélyebb: Az *Európa?* című versben „kéznél lévő” helyett „kéznél levő”-t írnék, hogy ne legyen egymás után három é. Nem tudom, neked mi a gondod amúgy ezzel a verssel, nekem némi logikai kételyem támadt, egész egyszerűen: hogy méltányos dolog-e a Jóisten nyakába varrni az emberi ocsmányságot, de végül is azt hiszem, a vers indulatmenete hitelesíti, szépen felfutván a „Vidd az egészset!” csúcspontjáig.

Tegnap úgy esett, hogy többször is szóban forogtál. Délelőtt a PEN Clubban beszélgettem egy kedves holland fiatalemberrel, Wim Swaannal, fordítóddal, és tőle hallottam, milyen nagy sikered volt a holland költőfesztiválon. (Itt most „Hollandia Magyarországon” címmel holland kulturális hetek vannak, és ebből az alkalomból hat költő is jött, velük volt egy találkozó szervezve a PEN-ben.) Este pedig Réz Palinál volt pókerpartit, ahol Babarczy mesélte, hogy átmentél hozzájuk Kelet-Berlinbe. (...) Géza most (...) nagyon el van foglalva, mivel pályát változtat. Ez egészen új fejlemény: az Operánál igazgatócsere történt: Mihály András nyugdíjba vonult, és Petrovics Emil lett az utóda, ő pedig meghívta Gézát dramaturgnak. Géza már régen szeretne volna otthagyni az egyetemet, és úgy érezte, hogy kritikusként is kiírta magából, ami benne volt – e tárgyú írásai egyébként nemsokára megjelennek a Magvetőnél *Operai napló* címmel, majd kilencszáz oldal terjedelemben. Hivatalosan, főállásban csak január elsejétől áll munkába mint fődramaturg, de már addig is tevékenykedik, szóval egyhamar nem is tudna utazni. Idővel viszont hivatalból kell neki előadásokat, ill. énekeseket megnézni itt-ott, de erről még nem tudni semmi konkrétat. Ha egyszer rá tudnád magad szólni, hogy írj neki, biztos mindezt megírná ő maga is részletesebben. Úgy látom, jól érzi magát, tele van tervekkel – látni viszont ritkán lehet, vagy csak futólag, legutóbb Spiró új darabjának, a *Csirkefejnek* a bemutatóján találkoztunk. Ez Spiró legjobb darabja eddig, az előadás pedig pláne nagyon jó, alighanem az évad kiemelkedő

teljesítménye (Zsámbéki rendezte a Katonában). Nagy hivatalos felzúdulást váltott ki, főleg a nyelvezete miatt (egy kültelki bérház udvarán játszódik, ahol a tőmondatokat baszdmegekkel tagolja az ifjabb korosztály, és hát egyébként sem nyújt nagyon vigasztaló képet), el is rendelték, hogy csak havonta egyszer szabad játszani, és akkor is csak nyolckor kezdődhet az előadás. Maga Spiró, ezt nyilván tudod, éppen Berlinben rosszul lett a szívével, azóta jobban van, de most majd alaposabban kivizsgálják.

Pali révén sikerült a Szépirodalmiból visszaszerezni egy példányt a verseid válogatásából, itt mellékelem. Továbbá mellékelek egy kérdőívet – nyilván neked is elküldték, de talán nem jutott ki Berlinbe. Szerintem jó lenne, ha elküldenéd a válaszokat Szegedre, Péter László részére, aki a tervezett kiadványt szerkeszti. Ha mégis kimaradsz a mai magyar irodalom Who's who-jából, legalább ne rajtad múljon.

Mármost ami a látogatást illeti. Gondoltam rá nemegyszer az itt is igen napsugaras őszben, hogy milyen jó lenne most együtt üldögélni egy berlini kávéház teraszán, de hát ez valahogy nem jött össze. (...) Most éppen nagyon is mennék, mert valahogy sehogy se lelem a helyemet, és átkozottul nem jól érzem magamat a bőrömben. Hülye helyzet, hogy hovatovább alig marad Pesten valaki, akivel ilyenkor jólesne összejönni. Pap Mari novemberben elutazik Los Angelesbe egy fél évre. Géza, mondom, teljesen el van foglalva a maga dolgaival; Réz Pali van ugyan, de továbbra sem épp szívdérítő állapotban. A Szépirodalminál különben még mindig tart az interregnum. Igaz, nem is tudom, értesültél-e róla, hogy Illés meghalt. Szóval, hónapok óta folyik a találgatás, ki lesz az utóda, legalább tíz név szóba került, most leginkább az a változat tartja magát, hogy Bata Imre megy oda igazgatónak, az ÉS-t pedig megkapja Szerdahelyi, aki jelenleg a Kritika főszerkesztője, a Kritikát meg visszakapja Pándi. A könyvkiadás mellesleg egyre rohad, az átfutási idők mind hosszabbak, ha ma bead valaki a Szépirodalmihoz egy kéziratot, a legjobb esetben is öt év múlva lesz könyv belőle. A Magvető valamivel fürgébb, az én idén nyáron leadott kötetemet '88-ra ígérik. Ami az Európát illeti, a Volker Braun még nem jelent meg, de most már nincs sok híja, úgy látszik: a Könyvvilág az októberi könyvek közt hirdeti. Tetszetek a Nietzsche-fordítások, különösen a prózavers. Hajnal Gábor időközben kontrollszerkesztette őket, de nem láttam a megjegyzéseit, ha vannak, mert a titkárság nem tudom, hova rakta ezt a borítékot – ők azt állítják, hogy az asztalomra, ott azonban nincs. Szerdán, holnapután, megpróbálok a végére járni a dolognak. Nagy baj nem lehet, mert a versekből van nálam másikk példány. A pénzt átutaltattam a csekkszámhádra.

Réz Pali *Magyar Erato* c. antológiáját is októberre hirdeti a Könyvvilág, abban vannak az én limerickjeim is.

Itt közben kitört a zordabbik ősz – borús, esős, szeles idő járja. Én meg befejezem ezt a szedett-vedett levelet most, legközelebb talán többre és jobbra is futja.

Adieu
Szabolcs

P. S. (...)

2. Zsámboki Mari lakásán működik egy „irodalmi szalon” havonta egyszer, ahol is-jeles szerzők felolvasnak műveikből. Nekem nincsenek műveim, viszont arra gondoltam, hogy a te újabb termésedből szívesen felolvasnék. Írd meg, mi erről a véleményed!

Dear Poet,

most csak kutyafuttában tudok írni néhány sort. A lényeg az, hogy mint látod, megjelent a Volker Braun. Nem tudom, ki lakik most nálad a Batthyány utcában, de gondoltam, jobb, ha elkérem a tiszteletpéldányokat – egyet itt küldök, a többi 13 nálam van, írd meg, őrizzem-e őket, vagy mi legyen velük.

A *Cross Currents* (A Yearbook of Central European Culture) című amerikai kiadvány 5 (1986) számában megjelent Kenneth McRobbie tanulmánya, amit a négyünket tartalmazó tervezett kötetéhez írt, plusz fordítások, tőled öt vers. Kaptam tőle levelet is; írja, hogy nem tudja, hol és hogy élsz jelenleg, majd megírom neki.

Én most mindenféle hülye gyakorlati ügyekben rohangálok, Soma régi számítógépét kéne eladni, mert kapott egy újat, meg effélék, szerencsére jövő kedden elmegyek Szigligetre, és egy kis nyugtom lesz. Vers nincs. Neked nagy sikered volt Zsámboki Mari szalonjában, ahol fölolvastalak, nem várva meg a – remélhető – beleegyező nyilatkozatodat. Hallom, vígan kocsmáztok Alizzal, sajnálom nagyon, hogy nem vagyok ott.

Üdv, és kézcsók (Mayának),

téged Isten éltesen 43. születésnapodon

Szabolcs

*

1987. február 23.

Tisztelt úr,

látom már, hogy elfoglaltságai oly roppant mód tetemesek, hogy semmiképp sem tud időt szakítani levélíráásra, vagy talán már el is felejtett magyarul, vagy hát a franc tudja, hogy parlagian fejezzem ki magamat – de hogy még azt a kurva Nietzsche sem bírja postára adni, az már mégiscsak túlzás! „Na legyen szíves, jó?” – ahogy a szigligeti kurva mondta R(...) Sz(...)nak, mikor az a G(...) P(...)cal közösen végzett aktus során hátulról igyekezőn behatolni, ráförmedt a nőre, hogy „Te, ne mozogj már annyira!” Szóval önérzet is van a világon, de én lám mégis erőt veszek magamon, és legalább két válasz nélkül maradt levelem után is újfent íráshoz látok. Apropos, írás. Azt hallom Aliztól, hogy nem tudsz írni, és ezért depresszióba estél. Hát ez nagy marhaság, ezért kár volt meghosszabbítani a berlini tartózkodásodat. Ettől igazán tartózkodhatnál! Először is, többet írtál, mióta kinn vagy, mint én három év alatt, de ha én nem vagyok is mérvadó, mért kéne folyton írni? Pláne verset. Ott az önéletrajz. És ha az se megy, ott a fordítás. Mi van Platennel? Meg rémlik valami Wittgenstein is. Na és a levélírással se kutyá! Az utókori filológusoknak is meg kell élniük valamiből. (...)

Szabolcs